

режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs-nsf/81b1cba59140111fc-2256bf7004f9cd3/9dbbb218eb0a9e2c2257b1e00235bc4?OpenDocument>.

10. Рішення ЄСПЛ у справі "Броньовський проти Польщі" від 22 червня 2004 р. // Практика Європейського суду з прав людини: Рішення. Коментарі. – 2004. – № 4. – С. 124-125.

11. Комюніке секретаря ЄСПЛ стосовно рішення у справі "Алексанян проти Росії" // . - [Електронний ресурс]. - Юридична Україна. - 2009. - № 10. - режим доступу : <http://www.pravoznavec.com.ua/period/chapter/24/152/5722>.

12. Рішення Європейського суду з прав людини від 09 січня 2013 року у справі "Олександр Волков проти України". - [Електронний ресурс]. - режим доступу до рішення : <http://khpg.org/index.php?id=1359450183>.

13. Окрема думка судді Європейського суду з прав людини Г. Юджівської у справі "Олександр Волков проти України". - [Електронний ресурс]. - режим доступу до рішення : <http://khpg.org/index.php?id=1359450183>.

14. Комитет Министров СЕ принял резолюцию по Украине в связи с решением Евросуда по делу "А.Волков против Украины". 17 июня 2013 года. - [Електронний ресурс]. - режим доступу : <http://yurpractika.com/news.php?id=0037232>

15. Справа "Опуз проти Туреччини" від 9 червня 2009 р.// Додаток до журналу Право України "Європейський суд з прав людини. Судова практика". - 2011. - Вип. № 2. - С. 350 -413.

УДК 343.234.1:347.19

С. О. Панишеє

ДЕЯКІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТИТУТУ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

У статті представлена авторська позиція, щодо застосування окремих норм інституту звільнення від кримінальної відповідальності до юридичних осіб.

Ключові слова: *кримінальна відповідальність юридичних осіб, заходи кримінально-правового характеру, звільнення від кримінальної відповідальності.*

В статье представлена авторская позиция, относительно применения отдельных норм института освобождения от уголовной ответственности к юридическим лицам.

Ключевые слова: *уголовная ответственность юридических лиц, меры уголовно-правового характера, освобождение от уголовной ответственности.*

Position of author is presented in the article, the appendix of separate norms of institute of release is relative from criminal responsibility to the artificial persons.

Key words: *criminal responsibility of legal evil, measures of criminal law sign, release from criminal responsibility.*

Постановка проблеми: Інститут звільнення від кримінальної відповідальності є достатньо розробленим та відноситься до числа найбільш радичійних в українській кримінально-правовій науці. Але його розгляд здійснювався з точки зору застосування до фізичних осіб як суб'єктів злочину, та з впровадженням в Україні кримінальної відповідальності юридичних осіб потребує додаткового вивчення.

Актуальність теми: Актуальність теми полягає у впровадженні в національне законодавство кримінальної відповідальності юридичних осіб. На наш погляд вивчення можливості застосування інституту звільнення від кримінальної відповідальності юридичних осіб, безумовно, буде досить корисним як для практичного застосування так і для подальшого теоретичного вивчення.

Кримінально-правовий вплив з боку держави на скоєне суспільно-небезпечне діяння, виражається у застосуванні до суб'єкту злочину несприятливих наслідків у вигляді покарання. На сьогоднішній день, вже ні у кого не виникає суперечок, що інститут покарання в національній школі кримінального права, не займає основну роль, тим самим поступово приводячи кримінальне законодавство до гуманізації. За таких умов, такі правові інститути як: звільнення від кримінальної відповідальності та звільнення від відбування покарання стають дедалі більш помітними. Зокрема Загородніков Н.І. та Сахаров А.Б. зазначають що "в умовах історичного повороту в бік послідовної гуманізації суспільства, великої уваги та подальшого розвитку потребує "некарний" метод кримінально-правового регулювання, який реалізується через заохочувальні норми кримінального закону" [3]. Зокрема інститут звільнення від кримінальної відповідальності донедавна застосовувався тільки до фізичних осіб як до суб'єктів злочину, але впровадження в кримінальний закон відповідальності юридичних осіб, поставило нові питання у правозастосовній практиці.

Ідея впровадження інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб не є новелою для українського кримінального права. У перше, про застосування зазначеного інституту, заговорили ще у 1993-1997 рр. при обговоренні одного з проекту Кримінального кодексу України, але, вона не була підтримана ні представниками науки кримінального права, ні практикуючими юристами, та не знайшла свого закріплення на законодавчому рівні. Деякі вчені зазначають що на доктринальному рівні в національно-правовій науці це питання постало після визнання на Нюрнберзькому процесі злочинними таких нацистських організацій, як НСДАП, СС, СД, гестапо тощо. [6].

На сьогоднішній день кримінальна відповідальність юридичних осіб запроваджувана в таких державах міжнародної та європейської спільноти як: Франції, Великобританії, Австралії, Бельгії, Угорщини, Канади, КНР, США, Фінляндії, Румунії, у країнах пострадянського простору – Литви, Латвії, Грузії, Молдови.

Прагнення України до інтеграції у світову спільноту, вимагає від неї впровадження у національне законодавство нові кримінально-правові конструкції. Однією з таких – є впровадження інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб. Питання щодо притягнення до кримінальної відповідальності юридичних осіб на сьогоднішній день є досить дискусійним. Деякі дослідники наполягають на тому, що вказаний інститут є безперспективним з точки зору правозастосовної практики, оскільки його норми суперечать основним засадам кримінального права України, зокрема, принципу особистої відповідальності та принципу винної відповідальності особи. Однак ігнорування того факту, що за останнє десятиріччя, кримінальна відповідальність юридичних осіб була запроваджена у кримінальне законодавство багатьох країн Західної Європи, не дає підстав для скептичного ставлення до неможливості імплементації зазначеного правового інституту до українського законодавства. А тому погоджуючись з думкою деяких авторів, зокрема Осадчого В.І., вважаємо, що принцип особистою відповідальності може співіснувати з іншим принципом – відповідальність юридичних осіб там, де цього вимагає життя [5]. Але преш ніж розглянути питання застосування до юридичних осіб кримінально-заохочувальних норм, вважаємо за доцільним, розглянути питання щодо наявності у світовій практиці різновидів застосування до юридичних осіб кримінального законодавства.

Сьогодні у світовій практиці склалося декілька базових моделей впровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб:

- Перша модель, так звана "класична" – коли юридична особа, поряд з фізичною особою виступає самостійним, рівноправним суб'єктом злочину. Ця модель впроваджена в національне кримінальне законодавство, як державами з загальною правовою системою: США, Англія, так із континентальною, зокрема державам колишнього пострадянського простору: Грузії, Литви, Молдові, Естонії. Багато вчених дотримуються такої думки і з ними не можна не погодитися, що застосування зазначеної моделі українському кримінальному законодавству може зіткнутися з низкою проблем, зокрема прирівнювання юридичної особи до суб'єкта злочину, порушуються основи національ-

ної кримінально-правової доктрини суб'єктивного ставлення особи до вчиненого, певного психічно-винного відношення суб'єкта до скоєного, що притаманне тільки фізичним особам. Але існує і інша думка, як зазначає Бастрикін А.І. "юридична особа, які будь-яке інше об'єднання людей на основі спільності певного інтересу, має якусь волю, прагне до досягнення певної мети. На відміну від неконтрольованої і на товпудіяльність людей, об'єднаних в організації, носить упорядкований системний характер, тому і воля юридичної особи, як правило, має чітку однозначну форму вираження" [1].

♦ Друга модель, так звана "квазикримінальна" коли суб'єктом злочину залишається фізична особа, а юридична особа відповідає за протиправні діяння її представників. До представників відносяться керівники, головні бухгалтеря, засновники або інші особи яким делеговані повноваження представляти юридичну особу в правовідносинах. В цьому випадку, погоджуючись з Бастрикіним А.І., що юридична особа не несе кримінально-правову відповідальність на загальних підставах як суб'єкт злочину (фізична особа), тобто відповідальність юридичної особи не відноситься до інституту кримінально-правового покарання, а відноситься до інших заходів кримінально-правового впливу [1]. Багато з прихильників впровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб (зокрема Грек М.Б.) зазначають, що така модель пасує Україні [2], оскільки інститут особистої винності суб'єкта злочину міцно закріпився в національно кримінально-правовій доктрині і впровадження зазначеної моделі не потребує внесення значних змін в кримінальне законодавство.

На нашу думку, об'єднуючим фактором зазначених інституцій є те, що у разі притягнення юридичної особи до кримінальної відповідальності, використовується принцип "ототожнення", деякі вчені називають його (*alterego*) [7], тобто дії та психічний стан представників юридичної особи, ототожнюють з діями та психічним станом самої юридичної особи. І хоча зазначений принцип, більш притаманний країнам англосаксонської правової сім'ї, він у меншій мірі використовується й в країнах з континентальною правовою системою. Але якщо юридична особа може нести кримінально-правову відповідальність, то у відповідності до конституційного принципу "рівності перед законом" до неї повинні застосовуватися і заохочувальні норми кримінального закону, до яких відноситься й інститут звільнення від кримінальної відповідальності. Завдання кримінально заохочувальних норм безпосередньо впливають з їх функціонального напрямку, так

Хряпінський П.В. виділяє чотири основних функції: *стимулюючу (мотиваційну), відновлювану (компенсаційну), запобіжну (профілактичну) та виховну функцію*. [8], а тому на нашу думку, основним завданням заохочувальних норм є спонукання фізичної особи, яка вчинила злочин до соціально-корисної поведінки, шляхом або звільнення від кримінальної відповідальності або застосування більш м'якого покарання. Оскільки поведінка, як девіантна так і соціально-корисна притаманна тільки фізичним особам, вважаємо, що у цьому випадку "принцип ототожнення" юридичної особи з її керівним складом повинен застосовуватися й до посткримінальної поведінки. Тобто якщо юридична особа ставиться в пряму залежність від кримінальної поведінки її представника при здійсненні злочину, та потерпає від несприятливих наслідків вигляді кримінальної відповідальності, то таким чином посткримінальна соціально-корисна поведінка представника юридичної особи, направлена на сприяння розкриттю злочинна та запобігання настанню негативних наслідків або мінімізація цих наслідків повинна також ототожнюватися з поведінкою юридичної особи.

При вирішенні питання застосування до юридичних осіб заохочувальних норм кримінального законодавства, слід виходити з правової природи юридичної особи. Оскільки юридична особа є цілісне, структурне, соціальне утворення, то, наприклад, звільнення її від застосування заходів кримінально-правового впливу у зв'язку з передачею її на поруки колективу підприємства, установи організації, вважаємо - є недоцільним, оскільки дана правова норма безпосередньо пов'язується з фізичною особою.

Революційним кроком України, стало прийняття Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб)" № 2990 від 14.05.2013 р. яким по суті запроваджена кримінальна відповідальність юридичних осіб. І хоча цей закон має досить суттєві недоліки, він по суті запроваджує в кримінальне право України відповідальність юридичних осіб. У відповідності до ст. 96-3 Закону № 2990, до юридичних осіб застосовуються заходи кримінально-правового характеру за вчинення її уповноваженою особою: 1) від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого зі злочинів, передбачених статтями 209, 306, частиною першою і другою статті 368³, частиною першою і другою статті 368⁴, статтями 369, 369² цього Кодексу; 2) від імені юридичної особи будь-якого зі злочинів, передбачених статтями 258-

258⁵ цього Кодексу[9]. Кримінально-правова конструкція зазначеною норми не виділяє юридичну особу в якості самостійного суб'єкту злочину. З огляду на це, фактично законодавцем була запроваджена "квазикримінальна" відповідальність юридичних осіб, тобто до юридичної особи застосовуються заходи кримінально-правового впливу за кримінальні діяння вчинені її представниками.

Законодавець, ст. 96-5 Закону №2990 у якості підстав звільнення від кримінальної відповідальності зазначає тільки закінчення строків давності, передбачених ст. 49 Кримінального кодексу України. Вважаємо, що застосування тільки зазначеною кримінально-правовою норми не є достатнім для виконання стимулюючої функції інституту звільнення від кримінальної відповідальності, а саме – спонукання суб'єкта злочину до позитивної постримінальної поведінки, оскільки за своєю правовою природою, зазначена норма ставиться упрямо залежність з об'єктивними обставинами – закінченням строків давності, а незалежно від особистої провини у вчиненні злочину.

Якщо брати до уваги досвід інших країн, то наприклад у Російській Федерації проектом Федерального Закону "Про внесення змін до деяких законодавчих актів Російської Федерації у зв'язку з введенням інституту кримінально-правового впливу щодо юридичних осіб" [4] підготовлений Слідчим комітетом Російської Федерації, а саме статтею 104-6, зазначаються такі підстави для звільнення від кримінальної відповідальності:

- причетність до злочину невеликої або середньої тяжкості вперше;
- сприяння розкриттю розслідуванню злочину;
- відшкодування шкоди, що з'явилася у зв'язку з причетністю до злочину або іншим чином загладило шкоду, що виникла.

І хоча цей проект не знайшов, свого відображення у кримінальному законодавстві Російській Федерації, на нашу думку, зазначена норма заслуговує на увагу, оскільки правова система України подібна російській.

З наведеного вище, хотілося зробити наступні висновки:

- запровадження більш ширших підстав звільнення від кримінальної відповідальності юридичних осіб, є досить доцільним, оскільки це буде в більшій мірі спонукати представника юридичної особи (суб'єкта злочину) до позитивної постримінальної поведінки;
- застосування до юридичної особи усіх кримінально-правових конструкцій звільнення від кримінальної відповідальності, передба-

чуваних національним кримінальним законом є недоцільним, у зв'язку з правовою природою виникнення юридичної особи;

♦ Статтю 96-5 Кримінального кодексу України слід викласти в наступній редакції:

"Юридична особа підлягає звільненню від заходів кримінально-правового характеру, на підставі і в порядку передбаченому ст. 49 цього Кодексу, а також у разі вчинення уповноваженою особою вперше, злочинів невеликої тяжкості, зазначених статтею 93-3 цього Кодексу, якщо ця особа, активно сприяла розкриттю злочину і повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду".

Використана література:

1. Бастрькин А.И. К вопросу о введении в России уголовной ответственности юридических лиц // Официальный сайт Следственного комитета Российской Федерации [Электронный ресурс] - Режим доступа: <http://www.sledcom.ru/blog/detail.php?ID=46194>.

2. Грек М.Б. Кримінальна відповідальність юридичних осіб. Чи бути їй в Україні? // Адвокат № 12 (135) 2011, с. 19-22 [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Advokat/2011_12/Grek.pdf.

3. Загородников Н.И. Социальное обновление советского общества и проблемы уголовного права / Н.И. Загородников, А.Б. Сахаров // Методологические проблемы уголовно-правового регулирования. - М., 1991. - 237 с.

4. Проект Федерального Закона "О внесении изменений в некоторые законодательные акты Российской Федерации в связи с введением института уголовно-правового воздействия в отношении юридических лиц" // Официальный сайт следственного комитета Российской Федерации [Электронный ресурс] - Режим доступа: <http://www.sledcom.ru/discussions/?SID=1273>.

5. Осадчий В.І. Суб'єкт злочину: історичний аспект / В.І. Осадчий // Науковий вісник НАВСУ. - К., 2000. - Вип. 2. - С. 207-215.

6. Нюрнбергский процесс: сборник материалов / Под ред. К.П. Горшенни, Р.А. Руденко, И.П. Никитченко. - 2-е изд., испрв. и доп. - Т.2. - М.: ГосЮрИздат, 1954. - С. 943-1108.

7. Суворкін В.А. Кримінальна відповідальність юридичних осіб та її корелюючий вплив на запобігання контрабанді: кримінологічний аспект проблеми // Правова система: теорія і практика №1-2008 [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Pupch/2008_1_2-/22P.pdf.

8. Хрянінський П.В. Функціональна спрямованість заохочувальних норм у кримінальному законодавстві України // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ 2009 - № 4, с. 158-166 [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/nvdduvs/2009_4/Khryapinsky.pdf.

9. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб)" № 2990 від 14.05.2013 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=46901 .

УДК 343.385:343.237(091)(477)

А.С. Беніцький

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
ЗА ЗАЗДАЛЕГІДЬ НЕ ОБІЦЯНЕ
ПЕРЕХОВУВАННЯ ЗЛОЧИНЦЯ**

У статті розглядаються проблеми співвідношення заздалегідь не обіцяного переховування злочинця із суміжними складами злочину, а також виокремлення ознак, за якими переховування злочинця відрізняється від інших видів приховування злочину.

Ключові слова: *переховування злочинця, причетність до злочину, предикатний злочин, самообмова, сукупність злочину.*

В статье рассматриваются проблемы соотношения заранее не обещанного укрывательства преступника со смежными составами преступлений, а также выделение признаков, по которым укрывательство преступника отличается от иных видов укрывательства преступления.

Ключевые слова: *укривательство преступника, укривательство преступления, предикатное преступление, самооговор, совокупность преступлений.*

In the article the problems of correlation of the beforehand not promised concealment of criminal are examined with contiguous compositions of crimes, and also extraction of features on which the concealment of criminal differs from other kinds concealment of crime.

Key words: *concealment of criminal, concealment of crime, predicate crime, self-incrimination, aggregate of crimes.*

У теорії кримінального права до діянь з приховування злочину прийнято відносити переховування злочинця, а так само знарядь і засобів вчинення злочину, слідів злочину чи предметів, здобутих злочинним шляхом. Таке розуміння приховування злочину склалося ще за радянських часів. Наприклад у ст. 18 (приховування) Основ кримінального законодавства Союзу СРСР і союзних республік 1958 року, а також у ст. 186 УРСР 1960 року було перелічено діяння, які характеризувались як приховування злочину [10]. Відповідальність за цей вид причетності мала наставати лише у випадках, спеціально передбачених кримінальним законом. Наводилися такі види приховування: